

Tilbageblik ved STØTTEFONDEN JORTONs 50 års dag

Af Egon Christensen

Formand Støttefonden Jorton fra 2001

Ansæt i JORTON A/S 1963/2003

Jord- og Betonarbejdernes Cooperative Forretning i Aarhus, i dag JORTON A/S, blev startet i 1932 som andelselskab med jord- og betonarbejdere som personlige andelshavere. (I daglig tale sagde vi *Jord & Beton*, kun forretningsfører Aage Sørensen sagde det fulde navn, når han tog telefonen.) Et andelsbevis kostede 25 kr., og da det var krise-tider, måtte flere låne til indskuddet og afdrage det over mange måneder/år. Efter de første vanskelige år med jord-, vej- og kloakarbejder kom der gang i forretningen efter 1. verdenskrig og i halvtredserne startede vi med montagebyg-geri med egen elementproduktion i Aabogade, hvilket gav os en central placering, da den store "Sydjyllandsplan" skul-le realiseres. Vi skulle ikke alene opføre husene, men vi var med i opbygning og igangsætning af A/S Boligbeton i starten af 60'erne. Forretningsfører Aage Sørensen, der fra starten og 32 år frem var leder af *Jord & Beton*, så store muligheder i den store plan. *Jord & Beton* indskød en betydelig aktiepost i A/S Boligbeton og fik samtidig en ved-tægtsmæssig ret til et medlem i bestyrelsen.

Men – for der var et "men". Ejerne af *Jord & Beton* var jo stadig de ca. 100 arbejdere, der hver havde indskudt 25 kr. i virksomheden, for på den måde at komme forrest i køen, når der skulle udvælges arbejdskraft fra de lange rækker af arbejdsløse i førkrigsårene. Ingen havde vel forudset, at man 30 år efter starten havde en omsætning på flere millio-ner kroner, og endnu værre, andelshaverne hæftede solidarisk, ikke kun med deres indskud, men med hele deres personlige formue.

Støttefonden etableres

I 1965 blev der i Det kooperative Fællesforbund vedtaget nye standardvedtægter, der påbød forbrugerindflydelse i selskaberne.

Med juridisk bistand får Aage Sørensen strikket en plan sammen, der dels lever op til de nye vedtægter og dels fjerner den enorme risiko, som andelshaverne har levet med. *Jord & Beton* blev omdannet til et AMBA (Andelselskab Med Begrænset Ansvar), hvor indskyderne kun hæfter med den indskudte kapital, tilsvarende i et aktieselskab. De person-lige andelshavere overdrog deres andele til en nyoprettet Støttefond.

En lille sidebemærkning kunne være, at den enkelte andelshaver efterfølgende kunne indløse sit andelsbevis hos *Støttefonden* for at få sine i 1932 indskudte 25 kr. tilbage. Dengang som i dag kan andelene i vores virksomhed kun handles til kurs 100. Langt de fleste andelshavere valgte dog at beholde andelsbeviserne som et kært minde.

50 år er gået siden disse dispositioner, og årene har vist, at de fik langt mere vidtrækkende konsekvenser, end nogen havde drømt.

Den 16. september 1965 etableres JORD- OG BETONARBEJDERNES COOPERATIVE FORRETNING'S UNDER-STØTTESESFOND I ÅRHUS, herefter kaldet *Støttefonden*, med et indskud fra *Jord & Beton* på kr. 200.000 i form af indskudsbeviser i Den kooperative Finansieringsfond, året efter yderligere kr. 100.000 samt kr. 10.000 andele i *Jord & Beton*, der nu var omdannet til et AMBA.

Jord & Beton AMBA blev forstærket med ny andelskapital på kr. 100.000 fra hver af de to nye andelshavere, A/S Bo-ligbeton og Den Kooperative Finansieringsfond, der nu udgjorde ejerkredsen sammen med *Støttefonden*. Året efter indskød Finansieringsfonden yderligere kr. 100.000, hvorefter den samlede andelskapital udgjorde kr. 310.000.

Da *Støttefonden* jo fik overdraget de personlige andele, skulle disse rettigheder indgå i selskabets nye vedtægter: *Støttefonden* udpeger to bestyrelsesmedlemmer – har vetoret overfor ændringer i selskabets vedtægter – skal god-kende alle ændringer i ejerkredsen.

Et repræsentantskab, nedsat af de tidligere personlige andelshavere på en ekstraordinær generalforsamling tidligere på året i *Jord & Beton* havde indkaldt til det stiftende møde 16. september 1965, hvor *Støttefondens* første bestyrelse blev valgt. Den bestod af 5 valgt af de understøttelsesberettigede (15 års anciennitet) medarbejdere i *Jord & Beton* samt 1 udpeget af Jord- og betonarbejdernes fagforening i Aarhus.

I arbejdstøjet

Allerede i 1968 skulle *Støttefonden* "lægge arm" med fremmede kræfter.

Sydjyllandsplanen var kommet godt i gang. Flere boligforeninger var med fra starten, og man fandt det bedst at stifte et selskab, A/S Danalea, til at samle alle aktiviteterne i. Aage Sørensen ville gerne, at *Jord & Beton* blev medejer af det nye selskab, men aktionærkredsen kunne kun være boligforeninger og organisationer. I stedet foreslog han derfor, at *Jord & Beton* blev et datterselskab, og han overtalte *Støttefonden* til at sige ja til forslaget. Det blev accepteret af Danalea og en vedtægtsændring i *Jord & Beton* var derfor nødvendig.

Forhandlingerne mundede ud i, at Danalea overtog andelene på i alt kr. 300.000 fra de to andre andelshavere, me-dens *Støttefonden* beholdt sine kr. 10.000. *Støttefonden* beholdt sin vetoret, men måtte afgive den ene af de to besty-relsesposter. Som erstatning herfor fik *Støttefonden* kr. 200.000 aktier i A/S Boligbeton. Ved samme lejlighed fik *Støt-tefonden* ret til at udpege et fast *Jord & Beton*-medlem i Danalea's bestyrelse, hvilket betød, at de to selskaber fik identiske bestyrelser.

Støttefondens repræsentantskab bestod indtil 1976 udelukkende af tidligere andelshavere, men livet varer jo ikke evigt, antallet af "de gamle" blev stadig færre, så på indskydermødet i 1976 besluttes det, at alle medarbejdere i *Jord & Beton* med mere end 10 års anciennitet skulle være valgbare til repræsentantskab og bestyrelse.

Der kom mange gode år for det nye byggeselskab. Over hele landet opførtes større og mindre boligafdelinger. I de næsten 20 år "eventyret" varede, byggede Lea-koncernen, som det senere kom til at hedde, over en million etagekva-dratmeter. I starten af 70-erne begynder man så småt at fornemme, at boligbyggeriet er i krise, og i 1975 foreslår kon-cernledelsen en større integration af Lea-koncernens selskaber. *Jord & Beton* havde stadig en god kapital i behold,

som nok det eneste af selskaberne. *Støttefonden* var ikke særlig forhandlingsvillig til at ændre vedtægterne og dermed give Lea-direktionen direkte beslutningsmyndighed i *Jord & Beton*, hvis direktion naturligvis også var imod at få frataget den daglige ledelse. Luften mellem parterne var iskold, og forhandlingerne tog flere år uden at der blev opnået enighed. Til sidst blev der i 1982 af Lea-ledelsen dikteret en ny samarbejdsmodel, der dog ikke kunne ændre *Jord & Betons* vedtægter, og derfor var "selvbestemmelsen" og *Støttefondens* rettigheder intakte. Derimod fjernede man retten til en bestyrelsespost i koncernbestyrelsen, og trods store protester var det ikke muligt at ændre den beslutning.

Igen herre i eget hus

I 1985 måtte flere af Lea-gruppens selskaber dreje nøglen og erklære sig konkurs. Kun moderselskabet Totalea overlevede nedturen, men egenkapitalen var svundet til under en fjerdedel af aktiekapitalen, og kun *Jord & Beton* fortsatte sine aktiviteter. Her var egenkapitalen til gengæld stadig intakt. På grund af *Støttefondens* fastholdelse af vedtægterne godkendte kuratorerne, at *Jord & Beton* købte sine egne andele tilbage fra Lea-gruppen.

Jord & Betons ledelse følte dog, at en fortsat tilknytning til Totaleas aktionærer (ca. 50 boligforeninger) var værd at bygge videre på, og tilbød dem derfor at købe de næsten værdiløse aktier til parikurs, ca. 3,2 mio. kr. mod at alle aktionærer tegnede tilsvarende andele i *Jord & Beton*.

Hele konstruktionen skulle atter til godkendelse hos *Støttefonden*, som denne gang måtte give køb på vetoretten og fik som kompensation herfor yderligere kr. 600.000 andele i *Jord & Beton*. *Støttefonden* havde nu 16% af andelskapitalen, og der skulle 20% til at forhindre ændringer i vedtægterne. De sidste 4 % mente man, at man nok kunne finde blandt de øvrige andelshavere, hvis en kritisk situation skulle opstå.

Støttefonden får en søster

Hustømmerne A/S blev købt af *Jord & Beton* i 1982, og i 1989 opstod de første tanker om at medarbejderne i Hustømmerne skulle have en støttefond. Først i forbindelse med Hustømmernes 75 års fødselsdag i 1994 blev det ønske opfyldt. Hustømmernes Støttefond blev etableret med kr. 305.000 andele i *JORD & BETON*. *Støttefonden*, der jo stadig skulle godkende tilgang af nye andelshavere, godkendte naturligvis dette tiltag.

I 1992 var *Støttefondens* repræsentantskab indkaldt for at tage stilling til en henvendelse fra J&B Byggeproduktion i København. Der var kommet forslag om en sammenslutning mellem *Jord & Beton*, J&B og JME Århus. Der blev givet tilslutning til videre forhandling, men da de endelige underskrifter skulle sættes, sagde *Støttefonden* fra. Om det var den rigtige beslutning, kan vi i dag kun gisne om, men det er i hvert fald en kendsgerning: Af de tre virksomheder overlevede kun *Jord & Beton* de efterfølgende år.

I 1994 trådte en ny selskabslov i kraft der bevirkede, at *Jord & Beton* fremover skulle registreres som aktieselskab, i modsat fald ville bestyrelsens medlemmer blive personlig ansvarlige for selskabets økonomi. For *Støttefonden* var en godkendelse af de nye vedtægter kun en formssag, ligesom da *Jord & Betons* ledelse i 1996 foreslår at ændre navnet til *JORTON A/S*, som vi kender det i dag.

Ny selskabsstruktur

Sidst i 90'erne fik boligforeningerne forbud mod at investere i håndværkervirksomheder, dog kun fremadrettet. Alligevel var det et ønske for mange boligforeninger at komme af med deres *JORTON*-aktier. Med *Støttefondens* accept besluttede selskabets bestyrelse i 1997 at tilbyde alle boligforeningerne, at de kunne indløse deres aktiebrev til pari kurs. 39 aktionærer benyttede sig af dette tilbud. I samme omgang stiftedes et nyt produktionsselskab under navnet *JORTON A/S*, hele entreprenørdelen inkl. alle entrepriser overførtes hertil og *Støttefonden* fik myndighedernes tilladelse til at "følge med over", idet *Støttefonden* skal være tilknyttet det selskab, hvor medlemmerne er eller har været ansat. Det gamle selskab, der ændrede navn til *JORTON HOLDING A/S*, blev holdingselskab uden medarbejdere, kun med den lovbefalede direktion, og med datterselskaberne *JORTON* og *HUSTØMRERNE*. En ændring af vedtægterne gav samtidig muligheden for tilførsel af fremmedkapital til datterselskaberne, samt at holdingselskabet fik mulighed for at udlodde udbytte til aktionærene, hvilket der ikke tidligere havde været mulighed for. *Støttefonden* fik hermed en ny indtægtskilde. Selv om *Støttefondens* medlemmer således er tilknyttet *JORTON A/S*, er det i *JORTON HOLDING A/S'* vedtægter vi kan finde de tilbageværende rettigheder, som blev overdraget af de gamle andelshavere i 1965, og som stadig er gældende.

I 2002 besluttes det at nedlægge *Støttefondens* repræsentantskab, der fra starten bestod af tidligere andelshavere, men nu vælges blandt *Støttefondens* medlemmer. I stedet udvides fondens bestyrelse til 10 mand, hvoraf et medlem udpeges af SiD i Århus.

Endnu en søster – større aktieandel

I 2008 fik *JORTON HOLDING* muligheden for at erhverve en væsentlig del aktiekapitalen i *A/S Boligbeton*. Det betød, at de resterende aktionærer også fik tilbuddet om at sælge deres aktier. Som bekendt tilsluttede alle sig denne handel, herunder *Støttefonden*, der således fik ombyttet sit 200.000 kr. aktiebrev til kr. 3.678.600 i "kolde" kontanter, og *A/S Boligbeton* bliver det tredje datterselskab i *JORTON HOLDING*.

I forbindelse med denne handel ønskede nogle af *JORTON HOLDINGs* aktionærer at sælge deres aktier. Det betød at selskabet pludselig lå inde med en stor portion "egne aktier", hvilket ikke umiddelbart er tilladt.

JORTONs ledelse foreslog derfor, at en væsentlig del af disse aktier skulle sælges til de tre støttefonde, herunder den nyetablerede *Støttefonden Boligbeton*. *Støttefonden Jorton* ejer i dag således 31,8 % af aktierne, medens *Hustømmernes* Støttefond og *Støttefonden Boligbeton* hver ejer 15,5 %. D. v. s. at fondene tilsammen ejer 62,8 % af holdingselskabets aktier. Vi kan også sige, at 2/3 af det udloddede overskud havner hos støttefondene og således anvendes til fordel for koncernens medarbejdere. For at sikre, at medarbejderne ikke misbruger denne indflydelse, blev der udar-

bejdet nogle "spilleregler", som i det væsentligste går ud på, at fondene ikke kan blande sig i den daglige drift af virksomhederne. Vedtægterne i JORTON HOLDING bestemmer, at ud af den 9 mand store bestyrelse, må fem af medlemmerne ikke være ansatte eller tidligere ansatte, herunder bestyrelsesformanden, der også skal komme "udefra". Siden 1965 har SiD, nu 3F, haft en repræsentant i *Støttefondens* bestyrelse. I forbindelse med de nye vedtægter blev det aftalt, at denne udpegningsret overgår til JORTON A/S' bestyrelse.

Det blev tillige indføjet i *Støttefondens* vedtægter, at medlemskab opnås allerede efter 5 års anciennitet. Dog kræves der stadig 10 års anciennitet for at opnå retten til den årlige udbetaling fra *Støttefonden*. Endelig en regel om at 3 medlemmer af fondens 10 mands bestyrelse skal være pensionister.

I vedtægterne for de tre støttefonde indføres et par fælles paragraffer, der går ud på at arbejde for en bevarelse *Støttefonden Jortons* vedtægtsmæssige rettigheder i JORTON HOLDING A/S, herunder bevarelse af paritetsprincippet (aktier kan kun sælges til kurs 100, og kun med *Støttefondens* accept).

Alt i alt en større vedtægtsoperation for såvel *Støttefonden(e)* som for JORTON HOLDING og *Støttefonden* må igen tage stilling, om de indviklede tekster kan godkendes – Det blev de.

Der trækkes i nødbremsen

På *Støttefondens* årlige medlemsmøde i 2012 fik forsamlingen som vanligt en orientering om JORTONs daglige drift. Regnskabet viste foruroligende tal. Der var på mødet flere kritiske røster, og *Støttefonden* tog efterfølgende initiativ til et møde med selskabets bestyrelsesformand, der lovede at se på nogle fremtidige ændringer. Efter den ordinære generalforsamling i JORTON HOLDING blev kritikken forstærket, og da også de medarbejdervalgte bestyrelsesmedlemmer udtalte mistillid til selskabets ledelse, tog *Støttefonden* det drastiske skridt at indkalde til en ekstraordinær generalforsamling til afholdelse ca. en måned efter den ordinære. Resultatet blev, at såvel JORTON HOLDING som JORTON fik ny bestyrelsesformand og direktør. *Støttefondens* handling var jo principielt indblanding i den daglige drift, men kunne forsvares med en art "nødværge", og handlingen blev da også bifaldet af det store flertal.

Det har, som det forhåbentlig fremgår af ovenstående, været 50 spændende år for *Støttefonden*. Det bør afslutningsvis med, at samarbejdet med de medarbejdervalgte bestyrelsesmedlemmer er en væsentlig faktor, når nye vedtægtsforslag skal analyseres. Det fælles endemål vil altid være en bevarelse af gode kooperative arbejdspladser; en opgave *Støttefonden* blev pålagt for 50 år siden, og som vi har arbejdet med i alle årene.

* * * * *

Fire formænd på 50 år

Støttefondens første formand var Jens Møller, der blev på posten til 1977, hvor Viggo Petersen tog over. I 1989 valgte Viggo at træde tilbage som formand og til hans efterfølger udpegede man Børge Møller, som varetog formandshvervet indtil 2001, hvor han ikke ønskede genvalg til denne post. Han bliver dog som menigt bestyrelsesmedlem indtil han i 2008 takker af efter 43 år i *Støttefondens* ledelse. Bestyrelsen udpegede som ny formand Egon Christensen, der i jubilæumsåret stadig er fondens formand.

Støttefonden i JORTON HOLDINGs bestyrelse

Støttefondens repræsentant i *Jord & Betons* bestyrelse har, når man ser bort fra de tre første år, været Børge Møller. Børge har derfor været den, der har været i forreste linje, når kampen om vedtægterne skulle kæmpes. Det har bestemt ikke altid været rart, da han jo både var med i *Jord & Betons* direktion og bestyrelse og samtidig i bestyrelsen for Totalea, hvor der ofte var uenighed om *Jord & Betons* placering i hierarkiet. I knap 30 år bliver Børge på denne post, indtil han i 1996 falder for aldersgrænsen. *Støttefondens* position i forholdet til virksomheden i dag kan i høj grad tilskrives Børges falkeblæk, der har været garant for, at det hele kom med, når de følsomme ændringer af vedtægterne skulle tilpasses *Støttefondens* ønsker og krav.

Støttefonden udpeger i 1996 Egon Christensen som *Støttefondens* nye repræsentant i bestyrelsen, en post han beklæder til også han falder for vedtægternes aldersgrænse i 2011. Herefter udpeges Gunnar Holm til posten, som han stadig beklæder.

Fakta

Startkapital i 1965: kr. 310.000.

Egenkapital i dag: kr. 6.000.000 (kr. 931.000 aktier i JORTON HOLDING A/S = kurs 100)

Medlemmer: 192 (70 pensionister, 122 ansatte) + 16 enker

Understøttelse 2014: kr. 3.750 til pensionister

Udbetalinger siden starten: 4 mio. kr. (+ tilskud til weekendture og diverse arrangementer for medlemmerne)

Se mere på: www.stottefondene.dk/ Støttefonden Jorton

Aage Sørensen og Børge Møller, to meget markante personer omkring STØTTEFONDEN JORTON (foto 1987)